

FYR

af Ole Balslev

Den der regelmæssigt skriver klummer i dag- og ugeblade, har det særlige vilkår at være spærret inde i en mere eller mindre stram ramme. Redaktionen forventer, at man leverer en bestemt portion hver gang – uden naturligvis at blande sig i *hvad* man skriver.

Så er det ligefrem velgørende at kunne skrive løs af karsken bælg, når man endelig en gang bliver sluppet fri af den faste ramme.

Som en hund, der ved festlige lejligheder slipper for at gå i bånd.

Når man for eksempel skal skrive om FYR, er det virkelig nødvendigt som hunden at være helt uden bånd.

En fyr, et fyr, kommandoen fyr. Der er nok at tage fat på, langt mere end til en normal klumme.

Hvis pigen taler om sin *fyr* – og nu forudsætter vi at hun ikke bruger et så antikveret ord som *filejs* –, mener hun ham som hun p.t. kommer sammen med. Det er nok en anelse mere alvorligt, end hvis hun kalder ham sin *date*. Og endnu mere alvorligt bliver det, hvis han omtales som *fast fyr*.

En fyr er altid hankøn. Og han behøver slet ikke at være knyttet til eller overhovedet omtales som hørende til en kvinde. Hvor ofte har man ikke hørt om en mand at han er en flink fyr? Det samme udtryk ville lyde aparte, hvis det blev brugt om en kvinde.

Ordet går tilbage til nedertysk, hvor *firburs* betyder en *håndværkssvend uden arbejde*. Hvis han nu alligevel på trods af etymologien har et arbejde, kan hun jo vente på at han får fyraften. Dette ord betyder egentlig ikke det daglige arbejdsophør, men aftenen før en helligdag og går tilbage til det nedertyske *vir-avent*.

Fyr kan også være intetkøn. Ofte taler man ikke kun om et fyr, men udvider ordet til fyrtårn. Stort set alle fyr ved de danske kyster er nu fjernbetjente, men ordet og bygningerne består, og de kaster deres nøje definerede lys ud over det omgivende farvand, så søfarten kan foregå i sikkerhed.

Det særlige ved intetkønsordet fyr er at det også kan optræde som metafor. Hvis man for eksempel bruger fyrtårn om en person, mener man en der rager op blandt andre. Niels Bohr kan omtales som et fyrtårn blandt sin samtids fysikere, og hans ånds lys stråler længe efter hans død.

Når fyret er gået ud, kan det – hvis det drejer sig om et gammeldags lokomotiv – være fyrbøderen, altså ham der udbedrer ilden, der ikke har passet sit arbejde. Er det derimod brændeovnen der er gået ud, kan årsagen være dårlig træk i skorstenen, eller at man bare ikke har fyldt tilstrækkelig tørt brænde på. Også dette ord kan spores i nedertysk, hvor det har formen *vur*. Det er beslægtet med det græske *pyr*, som vi kender fra pyroman og pyrolyse.

Mens pigens fyr kan bevæge sig rundt i landskabet, så hun til tider dårlig nok ved hvor hun har ham, er der andre med samme betegnelse – og med en lidt anderledes udtale – som må blive stående hvor de står, hvad enten der er tale om en lille forkrøblet bjergfyr eller en rank og statelig skovfyr. De stammer begge fra det fællesgermanske *furchia* og findes i højtysk dialekt som *Föhre*.

Når man siger fyr! kan det være den kommando som er det allersidste en dødsdømt hører, før henrettelsespelotonen krummer pegefingrene. Det er det tyske *Feuer* – giv ild! – der ligger til grund.

Anderledes forholder det sig med vendingen *Hvis han ikke vil adlyde, så fyr ham!* Det er det nedertyske *viren* – egentlig *fejre, holde fri* – der her ligger til grund. Man kan gengive det med *giv ham fri fra arbejde*.

Utallige mennesker har i tidens løb – med større eller mindre grund – været udsatte for at blive fyret. Når store virksomheder kommer i økonomiske vanskeligheder, iværksætter de fyringsrunder, og dem kalder de så eufemistisk for prikkerunder. Fælles for dem er overraskende nok at topcheferne slipper derfra med millionbeløb.

Fyrværkeri er et særligt kapitel. Det sælges her i landet til private under strenge betingelser, og de professionelle fyrværkere, for eksempel i Tivoli, er oplært i at iagttage særlige forsigtighedsregler.

I Island har de frivillige redningskorps monopol på at sælge fyrværkeri, og alle indtægterne går til opretholdelse af disse redningskorps. Måske en ide at efterligne i Danmark. Det forlyder, at det årlige nytårsfyrværkeri i Reykjavik er så storslået, at der fra andre lande arrangeres rejser alene for at se det.

Nu stikker den fritløbende hund til skovs, væk fra det skræmmende fyrværkeri og ind blandt alle fyrene, hvor den i etymologiens vildnis finder ud af at de mange forskellige slags fyr kan hedde meget forskelligt på andre sprog.

Den tyske fyr hedder – hvis det er et træ – *Kiefer*, mens personen hedder *Kerl* og fyrtårnet er et *Leuchfeuer*. *Feuer* alene kan betegne ild.

Henne ved den engelske fyr – som hedder *pine* – kan hunden iagttage, at personen fyr optræder som *chap* eller *bloke*, hvis han da ikke er amerikaner, for så hedder han *guy*. Og hvis det er pigens fyr betegnes han som *boyfriend*. Ild hedder *fire*, fyret der kan gå ud, hedder *boiler*, og fyrtårnet hedder *lighthouse*.

På fransk – hvor fyrretræet hedder *pin* – finder vi *phare* om fyrtårnet. At fyre en person hedder *licencier*, altså give fripas, og ildstedet hedder *cheminée*.

En rar fyr kan på italiensk hedde *una buona pasta*, og om en skikkelig fyr kan man sige *un buon diavolo*.

Der er også svenske fyrre i skoven, og sådan en hedder en *fura*, mens materialet fyr kaldes *furu*. Personen kaldes *karl* eller *kille*, og hvis han er flot, bliver han betegnet som en *snygging*. En fyrbøder er en *eldare*, og at tænde op kaldes at *elda*. Den der får en fyreseddel – en *uppsägning* -, bliver *avskedat*, *sparkat* eller *petat*.

Der kunne være mange andre etymologiske fyrretræer at tisse op ad inde i skoven, men nu dukker hunden op igen og melder sig med fyr og flamme hos sin herre, Christian Marinus, der trods sin ringe højde rager op som et fyrtårn i videnskabens verden. Hans omfattende og alsidige viden og hans sikre og undertiden fyrige metode lyser langt ud over landets grænser – og så er han sandelig også en rigtig rar fyr, så det er ikke så sært at hunden logrer og ønsker ham oprigtigt tillykke med de firs år.